



Radoslav Tomić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi u Dalmaciji

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 11. 9. 2013. – Prihvaćen 20. 10. 2013.

UDK: 75 Fedrigazzi, G. F.

Sažetak

Autor istražuje život i djelovanje slikara Giovannija Francesca Fedrigazzija. On se spominje u Poreču od 1691. do 1708. te potom u Trogiru od 1707. do 1714. godine, gdje je živio s obitelji i gdje je naslikao veći broj djela za crkve, samostane i privatne naručitelje. Zabilježena je njegova djelatnost u Italiji, gdje je 1693.–1695. godine bio angažiran kod obitelji Altan u San Vito al Tagliamento u Furlaniji. U dosadašnjim istraživanjima slike su mu prepoznate u San Vito al Tagliamento, Chionsu (Pordenone), Poreču, Novigradu, Pićnu i u Trogiru. Toj skupini autor priključuje veći broj djela u Trogiru, Splitu, Šibeniku, Omišu, Poljicima te na otocima Braču i Visu. Dokumenti spominju da je slikar radio i za katedralu sv. Stjepana u Hvaru. Analiziraju se stilske osobine njegova

stvaralaštva te se zaključuje da je riječ o majstoru koji se u svom radu inspirirao mletačkim slikarstvom 16. stoljeća i prve polovice 17. stoljeća. Koristio je i grafičke otiske prema Jacopu Tintoretu te je izravno kopirao poznata djela svojih prethodnika, poput Posljednje večere Jacopa Palme Mlađeg iz Poreča. Navodi se i katalog djela G. F. Fedrigazzija koji broji 3 sačuvane slike u Furlaniji te 34 slike u Istri i Dalmaciji. Brojne slike koje spominju dokumenti u palači Altan u San Vito al Tagliamento za sada nisu prepoznate. Tekst je popraćen dokumentima koji se odnose na umjetnikov život i djelovanje u Furlaniji, Istri i u Dalmaciji te na gradnju kapele sv. Frane u Omišu u kojoj se čuva njegova pala na oltaru.

Ključne riječi: *slikarstvo, barok, Giovanni Francesco Fedrigazzi, 18. stoljeće*

Slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi bio je sve donedavno posve nepoznat u talijanskoj i hrvatskoj povijesti umjetnosti. Skupinu njegovih slika iz Trogira publicirao sam 1997. godine. Nisam ih međusobno povezao, a datirao sam ih neodređeno, u širokom vremenskom rasponu od 17. do ranog 19. stoljeća.¹ Nakon toga publicirano je nekoliko slika iz Istre. Datirane su u 17. i 18. stoljeće, ali ni one tada nisu bile objedinjene u jedinstvenu cjelinu niti se ukazalo da je riječ o djelima istoga majstora.²

Pomak u identifikaciji majstora i njegovih djela u Istri i Dalmaciji uradila je Višnja Bralić. U članku *I dipinti ritrovati della cattedrale parentina* utvrdila je,³ na temelju novih arhivskih i terenskih istraživanja, prisutnost i aktivnost slikara Francesca Fedrigazzija (Fedrizzardi) od 1691. do 1708. godine u Poreču. Slikar se u tom gradu prvi put spominje 17. svibnja 1691. kada se ženi s Angelom de Zorzi, kćerkom trgovca grčkoga podrijetla, dok je u porečkim kupoprodajnim ugovorima njegovo ime zabilježeno od 1701. do 1708. godine. Uz to je utvrđeno da su mu neki naručitelji iz Poreča isplatili 18 lira za izvedbu slike.

Istovremeno su se tijekom restauracije četiriju slika s prizorima iz života sv. Nikole, koje su izvorno ukrašavale katedralu u Poreču, mogli pročitati opširni natpisi. U njima se spominju imena naručitelja Giovannija Benussija i Giorgia

Zuccata te autora, slikara Francesca Fedrigazzija.⁴ Na temelju tako jasnih i nedvosmislenih otkrića, V. Bralić je slikaru pripisala još nekoliko djela. To je u prvom redu *Posljednja večera* u palači Sinčić u Poreču. Riječ je o kopiji koju je Fedrigazzi izveo prema poznatoj slici Jacopa Palme Mlađega iz Eufrazijeve bazilike. Kopija se spominje u popisu imovine nakon smrti Antuna Sinčića 1704. godine. U umjetnikov katalog uvrstila je i sliku *Bogorodica s Djetetom* datiranu 1696. godinom, dvije slike s prikazom zaštitnika biskupije sv. Maura i sv. Eleuterija te sliku *Skidanje s križa*, koje su pripadale Eufrazijani,⁵ potom sliku *Bogorodica s Djetetom, sv. Lucijom i sv. Katarinom Aleksandrijskom* iz crkve Gospe od Karmela u Novigradu. Tom mu je prigodom pripisala i sliku *Bogorodica s Djetetom i sv. Ivanom Krstiteljem* iz crkve sv. Dominika u Trogiru.⁶

Ista je autorica 2012. godine proširila Fedrigazzijev katalog sljedećim djelima u Istri i u Trogiru:

1. *Bogorodica oplakuje Isusovu smrt, sv. Ivan Krstitelj, sv. Juraj i duše u čistilištu*, Pićan, župna kuća
2. *Krist u kući Marije i Marte* (kopija prema Jacopu i Francescu Bassanu, po grafičkom listu Cornelisa Gallea /?/), Poreč, Eufrazijeva bazilika
3. *Sv. Cecilija*, Trogir, crkva sv. Dominika



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Sv. Ermagora i sv. Fortunat*, Chions (Pordenone), Župna crkva sv. Jurja

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *St Hermagoras and St Fortunatus*, Chions (Pordenone), parish church of St George

4. *Bl. Ivan Trogirski*, Trogir, crkva sv. Dominika
5. *Bl. Augustin Kažotić*, Trogir, crkva sv. Dominika
6. *Poklonstvo kraljeva*, Trogir–Zagreb, zbirka Dellale
7. *Rođenje Bogorodice*, Trogir, samostan benediktinki sv. Nikole
8. *Krštenje Krista*, Okrug Donji (otok Čiovo), crkva sv. Tudora

Međutim, podaci o slikaru Fedrigazziju publicirani su još ranije, jer je prve arhivske vijesti donijela 1992. godine Nevenka Bezić Božanić. Proučavajući matične knjige u Trogiru utvrdila je da: »...početkom 18. stoljeća u Trogiru djeluje mletački slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi... Poznato je samo da mu se 1707. godine u braku s Anđelom, bez zabilježenog prezimena, rodio sin Ivan, 1709. godine kći Perica i 1712. godine sin Filip, a 1714. godine umro mu je sin Ivan Krstitelj u dobi od oko četiri godine. Je li to onaj Ivan koji se rodio 1707. godine pa je krivo zapisana dob, ili je to dijete negdje drugdje rođeno, nije bilo moguće utvrditi.«

Autorica potom nastavlja: »Prema gornjim podacima slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi stalno je bio nastanjen u Trogiru od 1707. do 1714. godine, pa je zacijelo ostavio i neka svoja djela. Dosada nije poznat u drugoj sačuvanoj građi osim u Matičnoj knjizi krštenih. ... Očito da je imao posla kad se toliko godina zadržao u jednoj sredini, a naziv »gospodin« uz njegovo ime vjerojatno govori i o njegovu ugledu u gradu.«⁷

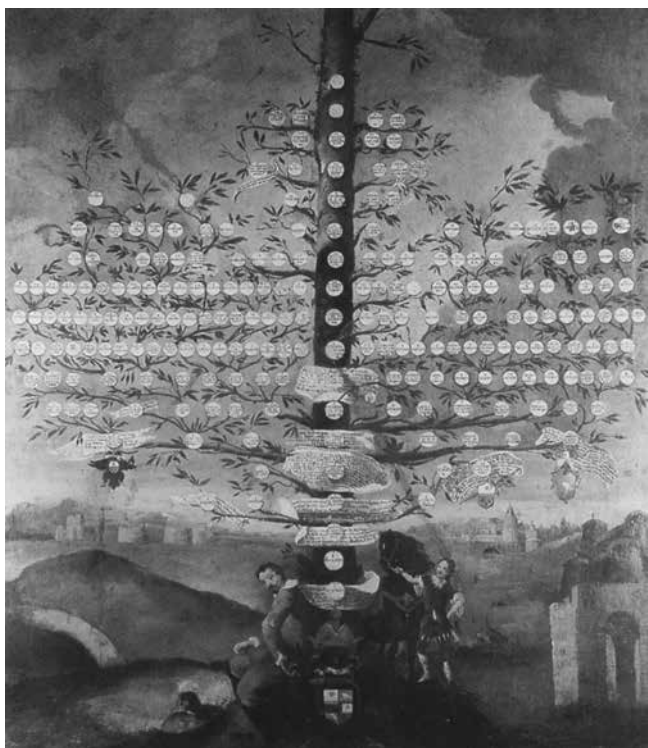
Na temelju arhivskih podataka utvrdila je da se slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi i njegova obitelj spominju u Trogiru, ali s njime nije povezala ni jednu konkretnu sliku.

Potom je važne vijesti o slikarevoj djelatnosti u Italiji publicirao Stefano Aloisi 1999. godine u monografiji o ulozu i značenju plemićke obitelji Altan u baroknoj umjetnosti Furlanije. Fedrigazzi je zabilježen kao službeni (dvorski) slikar u palači Altan (San Vito al Tagliamento) 1693., gdje je 28. svibnja predao dvije slike te obećao izraditi dvije veće prema postojećim okvirima u sobi. Fedrigazzi je u srpnju bio isplaćen za ukras u predvorju kuhinje (*antiporta di cusina*) te za sliku sv. Antuna. Potom je 20. kolovoza isplaćen za jednu sliku te za prepravak slika *Kraljica od Sabe i Josip*. U istim se dokumentima spominju i druga Fedrigazzijeva djela: osam slika za sobu *contesse* Leandre Altan, jedan ukras u predvorju s naslikanom figurom, pala *Sv. Antun Padovanski*, *sv. Antun Opat* i *sv. Bernardin* za veliku crkvu te tri manje slike s prikazom voća i cvijeća (mrtve prirode).⁸ Fedrigazzi je veoma često zabilježen u isplatama i dokumentima obitelji Altan tijekom 1694. i 1695. godine. Tematika slika koje je radio za taj plemićki dvorac žanrovski je raznovrsna jer se spominju oltarne pale, portreti, mrtve prirode, starozavjetne teme i rodoslovna stabla te *antiporte*. Naslikao je osim toga i oltarnu palu u gradiću Chionsu u okolici Pordenonea. Sačuvana djela posve su bliska slikama na hrvatskoj obali, što je važno naglasiti uzme li se u obzir da su doseljeni slikari u našoj, perifernoj sredini ponekad slikali skromnije nego u onim krajevima otkuda su dolazili.

Kada se navedeni, do danas poznati podaci objedine, onda se može zaključiti da se slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi spominje prvi put 1691. u Poreču kada stupa u brak s Angelom de Zorzi. Dokumenti ga u tom istarskom gradu navode do 1708. godine. Ali, 1693.–1695. godine angažiran je od obitelji Altan u San Vito al Tagliamento u Furlaniji, što znači da je u isto vrijeme djelovao u Furlaniji i u Istri. Možda je i sam bio iz Furlanije, kako se već pretpostavilo, iz gradića Ceneda ili Seravalle. Osim slika u palači Altan, sačuvana je jedna oltarna pala koju je Francesco Fedrigazzi potpisao 1695. godine, a prikazuje akvilejske svece Ermagoru i Fortunata u istoimenoj kapeli u gradiću Chions (Pordenone), a danas se čuva u tamošnjoj župnoj crkvi sv. Jurja. Na pali je natpis *FRAN: CUS FEDRIG: TI PINXIT ANO D. 1694.* što ukazuje da je nastala u vrijeme slikarova angažmana kod obitelji Altan.⁹

Od 1707. do 1714. godine zabilježen je u Trogiru, gdje živi sa suprugom i troje djece. Vjerojatno je iz Trogira još neko vrijeme imao kontakte s Istrom, pa ga radi toga dokumenti i spominju u Poreču 1708. godine.

Do sada utvrđena skupina Fedrigazzijevih slika u Furlaniji, Istri i u Trogiru može se dopuniti većim brojem djela koja



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Rodoslovno stablo obitelji Altan*, privatno vlasništvo

Giovanni Francesco Fedrigazzi, Genealogy of the Altan family, private collection

se čuvaju u različitim mjestima u Dalmaciji. U prvom redu to se odnosi na crkvene, samostanske i privatne zbirke u Trogiru. Upravo je Fedrigazzijeva djelatnost u Poreču omogućila da mu se pripíše i kopija porečke *Posljednje večere* u franjevačkom samostanu na Dridu. U Poreču je u katedrali vidio, a potom za obitelj Sinčić kopirao *Posljednju večeru* Palme Mladega, što je onda ponovio, u skromnijemu obliku, i za franjevce na Dridu na otoku Čiovu kraj Trogira. Tek sada postaju jasne okolnosti njezina nastanka, jer je slikar morao poznavati Palmin original u Poreču. Nije naime poznato da postoji grafički list koji reproducira tu potpisanu, reprezentativnu Palminu sliku. Stoga je slikar morao vidjeti izvornik i prema vlastitim crtežima i skicama, svojevrsnim *bozzettima*, izraditi djelo za trogirsku redovničku zajednicu. Kopija u pojednostavljenu obliku koristi porečki izvornik: uklonio je složenu arhitektonsku pozornicu ukrašenu mramornim stupovima, slavlulokom s nišama i kipovima te duboke prostorne planove u pozadini. Na taj je način na izduženoj kompoziciji prenio raspored likova, ali ne i ukupnu scenografiju, kolorističke vrijednosti i dramske naglaske koje posjeduje Palmina slika iz Poreča.

Druga monumentalna kompozicija koju je G. F. Fedrigazzi izradio u Trogiru nalazi se u luneti svetišta benediktinske crkve sv. Nikole. Kao pozadina drvenoj skulpturi Krista na križu obješenoj u tjemenu luka postavljena je slika koja zauzima lučni završetak istočnoga zida svetišta. Na njoj je prikazano *Raspeće*: Ivan i Marija ispod Križa, a s desne strane, u sukcesivnom nizanju motiva, tri ožalošćene Marije, dok su



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Portret Guglielma Altana*, privatno vlasništvo

Giovanni Francesco Fedrigazzi, Portrait of Guglielmo Altan, private collection

na lijevom dijelu sv. Benedikt i dva anđela. Ispod Isusovih ruku dva anđela skupljaju u kaleže krv iz rana, dok su pri vrhu naslikani sunce i mjesec.

Slika je rađena upravo za navedeni prostor crkvenoga svetišta. Njezina je ikonografija prilagođena benediktinskoj zajednici jer je uz motiv oplakivanja Krista uključen i sv. Benedikt. Ona je istovremeno i svojevrsna *pala portante* jer nosi skulpturu Krista na križu. Kombinacija slike i skulpture dobila je na trogirskome primjeru posebno značenje i vrijednosti. Cjelina se poštovala i u organizaciji zidnih površina, a čini se i u postavljanju liturgijskoga namještaja. Kao što je poznato, unutrašnjost crkve štukaturama je ukrašio majstor Giuseppe Monteventi 1740.–1742. godine.¹⁰ On je u organizaciji ornamenata i ukrasnih pojedinosti na zidovima svetišta poštovao položaj slike i raspela. Ostaje doduše otvoreno pitanje kako je izgledao glavni oltar u crkvi. Veliko drveno i pozlačeno svetohranište koje je danas na oltaru moglo je pripadati ranijoj cjelini, razvrgnutoj, moguće, upravo tijekom opremanja crkve štukaturama sredinom 18. stoljeća, jer je cijeli zid svetišta, od galerija za redovnice do menze oltara,



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Oplakivanje*, Trogir, crkva sv. Nikole samostana benediktinki, svetište
Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Lamentation*, Trogir, church of St Nicholas at the Benedictine nunnery, the sanctuary

ukrašen plitkim obojenim ukladama i volutama. To znači da zid svetišta nije zamišljen kao pozadina monumentalnom žrtveniku, nego kao površina koja je vidljiva. I slika *Sv. Nikola* koju je naslikao Giovanni Pietro Silvestri (Johannes Petrus Silvestar), a obješena je iznad svetojhraništa, nije izvorno bila namijenjena za taj prostor.

Trogirska slika podsjeća na Fedrigazzijevo *Oplakivanje* iz Eufrazijane u Poreču. Obje su nastale ugledanjem na Tintorettove slike iste tematike posredstvom grafičkih listova, u ovom slučaju bakropisa Aegidiusa II Sadelera. Takve su grafičke reprodukcije znamenitih slika kolale u rukama malih majstora tijekom 17. i 18. stoljeća.¹¹

U Trogiru se Fedrigazziju, za sada, trebaju pripisati još dvije slike: *Krštenje Krista* u crkvi sv. Josipa (sv. Lazara) na Čiovu te *Sv. Pavao* u zbirci Slade-Šilović.

Fedrigazzi je radio i za naručitelje izvan Trogira. Njegova djela uočena su u Splitu, na otoku Braču, u gradovima Hvaru, Visu i Omišu, u Kostanjama, selu u Poljicima te vjerojatno i u Šibeniku.

Za crkvu sv. Duha u Splitu izradio je sliku *Bogorodica s Djetetom i Ivanom Krstiteljem* komornoga karaktera. Začuduje naglašeno »neorenesansna koncepcija« slike, podjednako u jednostavnoj kompoziciji, koncepciji prostora s krajolikom u pozadini te u tipološkim odlikama svetačkih lica.

Fedrigazzi je bio angažiran i u hvarskoj katedrali. Za nju je 17. siječnja 1713. godine oslikao baldahin iznad rake sv. Prospera u svečevoj kapeli.¹²

Veća skupina Fedrigazzijevih slika nalazi se u Visu. U tamnoj crkvi sv. Duha sačuvano je sedam njegovih slika na ogradi pjevališta. Na središnjem polju naslikan je Anđeo čuvar a sa strana sv. Marko Evanđelist, sv. Grgur Veliki, sv. Matej Evanđelist, sv. Jerolim, sv. Luka Evanđelist i sv. Augustin. S obzirom da dva krajnja polja nemaju slike nego su njihove površine ukrašene mramorizirajućim motivima,

treba pretpostaviti da su na njima izvorno stajali portreti sv. Ivana Evanđelista i sv. Ambroza. Na taj je način oslikani ciklus bio cjelovit, a prikazivao je četiri crkvena oca i četiri evanđelista sa strana Anđela čuvara koji je najveći i postavljen u sredinu.¹³



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Sv. Pavao*, Trogir, Zbirka Slade-Šilović
Giovanni Francesco Fedrigazzi, *St Paul*, Trogir, Slade-Šilović collection



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Posljednja večera*, kopija prema istoimenoj slici Jacopa Palme Mlađeg iz katedrale u Poreču, Trogir (Drid/Čiovo), franjevački samostan sv. Ante, blagavaonica

Giovanni Francesco Fedrigazzi, The Last Supper, copy of a painting of the same name by Jacopo Palma the Younger from the cathedral of Poreč, Trogir (Drid/Čiovo), the Franciscan monastery of St Anthony, the refectory

U istočnom dijelu grada Visa, u predjelu Kut, crkva sv. Ciprijana i Justine ima drveni strop s kasetiranim poljima u profiliranim okvirima. U svetištu veliko osmerostrano stropno polje ispunja slika koja prikazuje Boga Oca okružena anđelima.¹⁴ Bog Otac lebdi i drži zemaljsku kuglu, a oko njega lete anđeli i proviruju anđeoske glavice. Čistoća kolorita, shematizirano koncipirani likovi i neutralna, plošno zamišljena pozadina ponavljaju se na svim viškim slikama, što potvrđuje da je Fedrigazzi jednom stečene konvencije i vještine monotono i uporno ponavljao i prenosio tijekom cijele karijere.

Vrijedne su pozornosti dvije oltarne pale na otoku Braču. U župnoj crkvi Gospe od Karmela u Nerežišćima prvi oltar od ulaza u sjevernom brodu izrađen je u drvu. On je jedini oltar od rezbarena i polikromirana drva, dopunjen drvenim kipovima sv. Jerolima i anđela, jer je crkva tijekom 18. stoljeća opremljena novim, mramornim žrtvenicima. Oltar ima titular Navještenja Marijina, što je prikazano i na pali. U prednjem planu, povučena u desnu stranu, naslikana je Bogorodica s molitvenikom uz klecalo, u smionom zaokretu prema anđelu koji slijeće iz visine. Dva lučna otvora i visoka baza s udvojenim stupovima ovijenim tkaninom sugeriraju da se Bogorodica nalazi u interijeru doma iza kojega se pruža krajolik. Provincijski karakter slikara i ambijenata u kojemu stvara odaju gornji i bočni dijelovi oltarne pale u kojima je nagomilana veća skupina anđelčića jednostavne modelacije i tromih kretnji. Takav karakter još više otkriva umetanje sv. Jurja i princeze u pozadinu slike, lijevo od Bogorodice, i, u prednji plan, motiv mrtve prirode (pletena košara s bijelom

tkaninom i klijestima). Ne samo umetanje tih motiva, nego i njihovo oblikovanje, ocrtava Fedrigazzijevu likovnu kulturu. U odnosu na Bogorodicu, svetac i princeza minijature su dimenzija, iako je njihova udaljenost od prednjeg plana posve neznatna. Poigravanje sa svetačkim likovima, njihovim veličinama i prostornim relacijama otkrivaju da majstor nije oblikovao narativnu cjelinu, nego je površinu platna ispunjao odvojenim motivima koje se nije trudio, a ni znao, povezati u radnju koja počiva na unutarnjoj logici, povezanosti i smislu. Aritivan princip oblikovanja kompozicije, proizvoljno korištenje ikonografske perspektive, nizanje anđeoskih likova koji međusobno ne komuniciraju, pretpostavljaju da se slikar koristio grafičkim listovima koje je slobodno, smiono i nepovezano prenosio na svoja djela. Čini se da bez grafičkih listova, dakle bez pomoći sa strane, Fedrigazzi nije znao naslikati prostor u perspektivnom skraćanju te je likove sv.



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Krštenje Krista*, Trogir (Čiovo), crkva sv. Josipa (Sv. Lazara)

Giovanni Francesco Fedrigazzi, The Baptism of Christ, Trogir (Čiovo), church of St Joseph (St. Lazarus)



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Krštenje Krista*, Trogir – Okrug Donji (Čiovo), crkva sv. Tudora

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *The Baptism of Christ*, Trogir – Okrug Donji (Čiovo), church of St Theodore

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Bogorodica s Djetetom i sv. Ivanom Krstiteljem*, Split, crkva sv. Duha

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *The Virgin and Child with St John the Baptist*, Split, church of the Holy Spirit

Jurja i princeze smanjio da bi sugerirao njihovu udaljenost u krajoliku, iako su oni tek neznatno povučeni u odnosu na prednji plan slike. Takvim retrospektivnim načinom rada Fedrigazzi se kreće u predbaroknoj likovnoj kulturi, iako stvara početkom 18. stoljeća.¹⁵

Isti postupak koristi i kad slika oltarnu palu *Poklonstvo kraljeva* u župnoj crkvi sv. Jelene Križarice u obližnjem Škripu. Slika se nalazi na monumentalnom, drvenom, rezbarenom, bojenom i pozlaćenom oltaru koji se tektonskom formom može datirati u ranije razdoblje, u prva desetljeća 17. stoljeća, kada su u crkvi podignuti i drugi žrtvenici sa slikama Palme Mladega i njegovih suvremenika. Monumentalni, okamenjeni likovi Bogorodice, Krista i sv. Josipa s desne strane i triju kraljeva s lijeve sumarno su modelirani. Lica dvojice



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Bogorodica s Djetetom, sv. Franjom Asiškim i sv. Franjom Saleškim*, Omiš, Zbirka Radman

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *The Virgin and Child with St Francis of Assisi and St Francis of Sales*, Omiš, Radman collection

kraljeva identična su, razlikuju se jedino u boji brade i kose. Tako šablonizirani likovi nisu mogli nastati prema slikarovoj invenciji, nego prema istim modelima i predlošcima što ih je koristio u svom radu. Osim grafičkih listova Fedrigazzi je mogao posjedovati i kartonske šablone i modele koje je onda precrtavao i prenosio s jedne slike na drugu. Takvim su se postupcima u radu koristili Giovanni Bellini, Cima da Conegliano i slikari iz obitelji Santa Croce,¹⁶ ali, svakako, i drugi majstori koje je Fedrigazzi gledao i na čijim je djelima pokušao naučiti slikati. Izravno ili preko grafičkih listova kopirao je slike Jacopa Tintoretta, Palme Mladega i obitelji Bassano, umjetnikā koji stvaraju po načelima renesansnoga i manirističkog slikarstva. U svom stvaralaštvu Fedrigazzi, naravno, nije dosegnuo razinu njihovih oblikovnih principa. Na škripskoj slici nije uspio uvjerljivo predočiti konkretnu radnju, jer su kraljevi postavljeni jedan iznad drugoga poput drvenih ili kamenih skulptura. U njihovu držanju nema ni energije ni pokreta ni emocija. Statično postavljeni, čvrsto



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Bogorodica s Djetetom i Krštenje Krista*, Kostanje (Poljica), župna crkva sv. Mihovila
 Giovanni Francesco Fedrigazzi, *The Virgin with the Child and The Baptism of Christ*, Kostanje (Poljica), parish church of St Michael

fiksirani likovi i simetrična kompozicija naglašene središnje osi posve svjesno prizivaju renesansno i postrenesansno slikarstvo koje u Veneciji traje i u prvim desetljećima 17. stoljeća. Takav tip slikarstva blizak je Carlu Ridolfiju, Baldasare D'Anni i drugim eklekticima koji su stvarali djela što izravno asociraju na renesansu, prerađujući i u kasnijim vremenima, s manjim ili većim zakašnjenjem i bez velikoga talenta, umjetničku ostavštinu velikih slikara Tiziana, Tintoretta, Veronesea i Jacopa Bassana.

Prema istom principu naslikane su i dvije oltarne pale u Omišu i u Poljicima. Oltarna pala *Bogorodica Bezgrešnoga začeca sa sv. Franjom Asiškim* i *sv. Franjom Solanskim* nalazi se u kapeli sv. Franje u vrtu obitelji Radman u Omišu. Prema arhivskim dokumentima kapelu posvećenu sv. Franji Asiškom i sv. Franji Solanskom dao je podići potporučnik Frane Franceschi (1675.–1725.) iz omiške plemićke obitelji koja se istaknula u oslobađanju dalmatinskoga zaleđa od Turaka, pa su radi zasluga dobili i veliko imanje Perinuša nadomak



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Navještenje*, Nerežišća (otok Brač) župna crkva Gospe od Karmela
 Giovanni Francesco Fedrigazzi, *The Annunciation*, Nerežišća (the island of Brač), parish church of Our Lady of Carmel

Imotskoga. On je 23. kolovoza 1713. dobio dopuštenje od splitskoga nadbiskupa da podigne kapelu u Omišu izvan gradskih zidina, uz kuću koja je tamo već postojala. Kamen temeljac blagoslovljen je 23. travnja 1714. te je, prema zapisima biskupskih pohoditelja, kapela primjereno opremljena. U posjedu Franceschija kapela nije dugo ostala, jer je već 1762. godine patronat nad njom imao dr. (Josip ?) Benković koji ju je naslijedio po majčinoj liniji.¹⁷ Izbor svetaca na slici određen je voljom naručitelja. U gornjem dijelu naslikana je Bezgrešna Bogorodica a u donjem sučelice postavljeni sv. Franjo Solanski i sv. Franjo Asiški u pratnji brata Leona. Riječ je o svecima koji se mogu tumačiti kao naručiteljevi zaštitnici.

Omiška je slika konvencionalna. Naslikana je, kao i druga njegova djela, ugledanjem na davne prethodnike. Stoga se čini kao da je i sama nastala u prvoj polovici 17. stoljeća, dok se pažljivijim motrenjem ne prepoznaju pojedinosti koje su svojstvene Fedrigazzijevu stvaralaštvu. Njegovo potkradanje starijih majstora i njihovih djela iznimno je zanimljivo. Može se pretpostaviti da je nastojao slikati na način za koji je vjerovao da se sviđa i da odgovara ukusu naručitelja i općem stanju likovne kulture sredine u kojoj je živio i djelovao. Pišući o njegovu nešto mlađem kolegi, slikaru Filippu Naldiju, koji je u Dalmaciju stigao u službi mletačke vojske, mogao sam napisati da se »iz njegovih djela može vidjeti volja da nauči



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Poklonstvo kraljeva*, Škrip (otok Brač), župna crkva sv. Jelene

Giovanni Francesco Fedrigazzi, The Adoration of the Magi, Škrip (the island of Brač), parish church of St Helena



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Anđeo čuvar*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta

Giovanni Francesco Fedrigazzi, Guardian Angel, Vis, church of the Holy Spirit, the choir railing

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Sv. Marko Evanđelist*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta

Giovanni Francesco Fedrigazzi, St Mark the Evangelist, Vis, church of the Holy Spirit, the choir railing

kako treba slikati za naručitelje koji su bili bez likovne kulture ili je ona bila posve skromna. Naučio je kako biti 'primitivan' u diskursu pučke umjetnosti.« Slično se može reći i za Fedrigazzija. On je slikao za gradske, urbane naručitelje (iznimka su Kstanje u Poljicima) u Poreču, Novigradu, Trogiru, Splitu, Omišu, Nerežišćima, Škripu i Šibeniku, ali ne smije se smetnuti s uma da su i ti gradovi i urbanizirana naselja bili konzervativne sredine koje suvremenu umjetnost mletačkog *settecenta* nisu temeljitije poznavale ni razumjele. Bilo je pojedinačnih narudžbi (u prvom redu u Trogiru, Splitu i Šibeniku) kod avangardnih umjetnika (Antonio Bellucci, Antonio Molinari, Nicola Grassi, Giulia Lama), ali je, mora se priznati, najveći dio građana, klera i plemića bio tradicionalan i likovno skromno obrazovan. Njima su slike kakve je radio Fedrigazzi mogle biti posve bliske. Izrasle iz tradicije mletačke visoke renesanse (u



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Sv. Grgur papa*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta

Giovanni Francesco Fedrigazzi, Pope St Gregory, Vis, church of the Holy Spirit, the choir railing

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Sv. Matej Evanđelist*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta

Giovanni Francesco Fedrigazzi, St Matthew the Evangelist, Vis, church of the Holy Spirit, the choir railing

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Sv. Jerolim*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta

Giovanni Francesco Fedrigazzi, St Jerome, Vis, church of the Holy Spirit, the choir railing

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Sv. Luka Evanđelist*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta

Giovanni Francesco Fedrigazzi, St Luke the Evangelist, Vis, church of the Holy Spirit, the choir railing



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Sv. Augustin, Vis*, crkva sv. Duha, ograda pjevališta

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *St Augustine, Vis, church of the Holy Spirit, the choir railing*

rasponu od Giorgionea, Tiziana, Tintoretta, Veronesea, Bassana i njihovih sljedbenika Palme Mlađega, Carla Ridolfija, Baldassare d'Anna...), te su slike u simetričnim kompozicijama, čvrstim svetačkim likovima oštre linije tijela i mirna držanja krajem 17. i u prvim desetljećima 18. stoljeća "falsificirale" renesansu. Fedrigazzi ne nastoji prikazati radnju u određenom ambijentu s prostornim planovima i dinamičnim kretanjem likova na pozornici. Izuzetak su djela maloga formata i komornog karaktera poput *Rođenja Bogorodice* u Trogiru ili *Bogorodica oplakuje Isusovu smrt, sv. Ivan Krstitelj, sv. Juraj i duše u čistilištu* u Pićnu, gdje je prikazana konkretna radnja, ali, ponovno, bez unutarnje narativne povezanosti.

Francesco Fedrigazzi nije radio u diskursu pučke umjetnosti poput Naldija, ali je, preuzimajući renesansne i postrenesansne obrasce sa zakašnjenjem od jednoga stoljeća, posve svjesno nudio naručiteljima konzervativna djela koja ne korespondiraju s umjetnošću njegova vremena. Kopiranje slika Tintoretta, Bassana i Palme Mlađega, umjetnika 16. i ranog 17. stoljeća, ukazuje na to da je Fedrigazzi i intimno bio vezan uz mletačku umjetnost toga razdoblja. Na slici *Krštenje* u trogirskoj crkvi sv. Josipa (sv. Lazara) u pozadini je prikazao likove mladića i djevojke dok se opuštenu odmaraju u krajoliku, što ima izvor (u najširem smislu) u Giorgioneovim djelima. To dodatno objašnjava Fedrigazzijevu poziciju u kojoj preuzimajući starije stilske obrasce krajem 17. i početkom 18. stoljeća naručiteljima u jadranskim perifernim

područjima "prodaje" djela koja nisu nastala na poticajima suvremenih stilskih kretanja. Slikar s tim kretanjima i nije imao izravan dodir. Imitiranje prošlosti nije nepoznata pojava u mletačkoj baroknoj umjetnosti. Spomenimo kao primjer Pietra della Vecchija (1603.–1678.), najpoznatijeg oponašatelja renesansne umjetnosti, koji nije samo slikao prema Tizianu i Giorgioneu, nego je razvio i plodnu aktivnost kao falsifikator, slikajući »neocinquecentske fantazije« zadovoljavajući na taj način potražnju publike prema djelima renesansnih umjetnika.

Ista se zapažanja odnose i na oltarnu sliku *Krštenje Krista* iz župne crkve sv. Mihovila u Kostanjama u nekadašnjoj Poljičkoj knežiji. U gornjem dijelu prikazana je Bogorodica s Djetetom u dva ikonografska obrasca, jer u rukama drži škapulare, pa je riječ o Gospi od Karmela, ali i o Krunjenju Bogorodice, jer joj dva anđela na glavu stavljaju zlatnu krunu. Uokolo je skupina anđela, a u donjem dijelu ispred zelena raslinja prikazano je Krštenje Kristovo. Slika je svijetloga kolorita, u prvom redu oblaci, nebo, zelenilo stabala i likovi. Krošnje stabala naslikane su posve plošno, ne kao volumeni, nego kao obojane zelene površine, široke plohe tanke poput tkanine. Slika je kraćena s obje strane, a najviše u donjem dijelu, jer su likovi sv. Ivana Krstitelja i Krista sačuvani djelomično, Krist do perizome, a Ivan ispod koljena. Svakako, riječ je o najvećem od tri prikaza Krštenja što ih je Fedrigazzi naslikao (Čiovo, crkva sv. Josipa/sv. Lazara; Okrug Donji, crkva sv. Tudora), ali je na svim djelima kompozicija, svjetlo, oblikovanje likova i krajolika posve blisko, gotovo istovjetno. Ponavljanje može biti vlastita slikarova odluka koja se možda temeljila na korištenju istih grafičkih predložaka. Može se datirati u isto vrijeme kada i »Pala Franceschi/Radman« u obližnjem Omišu. Župnu crkvu sv. Mihovila u Kostanjama posvetio je 17. svibnja 1711. godine splitski nadbiskup Stjepan Cupilli,¹⁸ pa je upravo oko te godine mogla biti naručena. Spominje se u Vizitaciji crkve nadbiskupa Pacifica Bize 1748. godine: »... drugi oltar, posvećen sv. Ivanu Krstitelju, koji ima naslikan i lik s Gospom od Karmela.«¹⁹ Bilješka se odnosi upravo na njegovu sliku, jer je tek 1761. godine Filippo Naldi potpisao palu istoga sadržaja, koja je, iz nepoznatih razloga, zamijenila stariju Fedrigazzijevu iste tematike.²⁰ Pitanje narudžbe ostaje otvoreno. Već od kraja 17. stoljeća opremaju se crkve u poljičkim župama oltarima i palama doseljenih majstora koji žive i djeluju u srednjoj Dalmaciji. Velik broj djela Mateja Otonija, Filipa Naldija i još nekih majstora kojima nije utvrđeno ime, ali im je identificiran opus, ukazuju na to da je postupno i dalmatinska ruralna sredina bila spremna prihvatiti umjetnička djela. Mora da je bio presudan utjecaj svećenika i njihova povezanost s obližnjim gradovima. Treba pretpostaviti da je Fedrigazzi, trajno nastanjen u Trogiru, putovao u Split, Omiš, Poljica i na otoke, gdje je ugovarao poslove.

Ostaje dvojbeno je li Fedrigazzi autor još nekih manjih, bezličnih portreta svetaca što se čuvaju u trogirskim crkvama, samostanima i zbirkama.²¹ Ali, tu se, u ovom trenutku, krećemo u prostoru nagađanja i hipoteza, jer treba se sjetiti da prema sličnim oblikovnim načelima koja se temelje na oslanjanju na prethodna likovna iskustva nastaju i slike što ih u 18. stoljeću rade i majstori poput Domenica Sagomana



Giovanni Francesco Fedrigazzi, *Bog Otac*, Vis, crkva sv. Ciprijana, osmerostrano stropno polje u svetištu

Giovanni Francesco Fedrigazzi, *God the Father*, Vis, church of St Cyprian, the octagonal ceiling in the sanctuary

Giovanni Francesco Fedrigazzi (?), *Bogorodica Bezgrešnoga začeca*, Šibenik, franjevačka crkva sv. Lovre, ograda pjevališta

Giovanni Francesco Fedrigazzi (?), *Our Lady of Immaculate Conception*, Šibenik, the Franciscan church of St Lawrence, the choir railing

i Antonija Zulatija, ali i drugi kojima ne znamo ni ime ni katalog djela.²² Isto tako, ne može se s pouzdanjem utvrditi je li portretirao svoje sugrađane. Iako je njegova »oblikovna moć« relativno skromna, to ne znači da nije radio portrete, jer je nešto mlađi Filippo Naldi osim oltarnih pala i manjih slika nabožnoga karaktera portretirao članove plemićke obitelji Nonković. Iako je riječ o stiliziranim fizionomijama bez izravno prepoznatljivih portretnih oznaka, oni su u provincijskoj sredini svojim dekorativnim karakterom zadovoljili potrebe naručitelja koji su se krajem 17. stoljeća doselili iz Hercegovine u dolinu Neretve. Likovna kultura Nonkovića bila je posve neznatna, ali je uspon na društvenoj ljestvici nalagao izradu portreta koji su na stvarnoj i simboličkoj razini trebali potvrditi njihov položaj u novoj sredini. Upravo je u tom prostoru, u Opuzenu, Naldi živio i radio oltarne pale za naručitelje od Sinja do Pelješca.²³

Ostaju nepoznati brojni podaci iz slikareve biografije. Dokumenti iz Trogira spominju da je podrijetlom iz Venecije. Ta se oznaka, u širem smislu, može odnositi i na neko drugo mjesto u njezinoj okolici. Nije poznato kod koga je učio, a ne spominje se niti u popisu Bratovštine slikarâ u Veneciji. Nepoznato je kad se rodio i kad je umro. Isto tako nije utvrđeno je li umro u Trogiru ili se preselio u neko drugo mjesto na obali gdje se čuvaju njegova djela. Jesu li njegovi potomci ostali u Dalmaciji ili su se vratili u očev ili majčin zavičaj, u Furlaniju, Grčku ili možda u Poreč, od kuda su došli u Dalmaciju? Odgovore na ta pitanja donijet će, možda, buduća istraživanja.

Katalog sačuvanih slika Giovannija Francesca Fedrigazzija u Furlaniji

1. *Sv. Ermagora i sv. Fortunat*, Chions, crkva sv. Jurja
2. *Rodoslovno stablo obitelji Altan*, privatno vlasništvo
3. *Portret Guglielma Altana*, privatno vlasništvo

Katalog slika Giovannija Francesca Fedrigazzija u Istri

1. *Bogorodica s Djetetom, sv. Lucijom i sv. Katarinom Aleksandrijskom*, Novigrad, crkva Bl. Djevice Marije od Karmela
2. *Krist u kući Marije i Marte*, Poreč, Biskupija
3. *Bogorodica s Djetetom*, Poreč, Biskupija
4. *Sv. Mauro*, Poreč, Biskupija
5. *Sv. Eleuterije*, Poreč, Biskupija
6. *Sv. Nikola izbavlja mladog plemića iz zatočeništva*, Poreč, Biskupija
7. *Sv. Nikola dijeli miraz siromašnim djevojkama*, Poreč, Biskupija
8. *Čudo sv. Nikole*, Poreč, Biskupija
9. *Sv. Nikola oživljava par magaraca*, Poreč, Biskupija
10. *Posljednja večera*, kopija prema istoimenoj slici Jacopa Palme Mladega iz katedrale u Poreču, Poreč, Zavičajni muzej Poreštine – palača Sinčić
11. *Pietà sa sv. Ivanom Krstiteljem, sv. Jurjem i dušama u čistilištu*, Pićan, župna kuća

Katalog slika Giovannija Francesca Fedrigazzija u Dalmaciji

1. *Oplakivanje*, Trogir, crkva sv. Nikole samostana benediktinki, svetište
2. *Rođenje Blažene Djevice Marije*, Trogir, Zbirka samostana benediktinki sv. Nikole
3. *Bl. Augustin Kažotić*, Trogir, samostan sv. Dominika
4. *Sv. Cecilija*, Trogir, samostan sv. Dominika
5. *Bl. Ivan Trogirski*, Trogir, samostan sv. Dominika
6. *Bogorodica s Djetetom i sv. Ivanom Krstiteljem*, Trogir, samostan sv. Dominika
7. *Sv. Pavao*, Trogir, Zbirka Slade Šilović
8. *Posljednja večera*, kopija prema istoimenoj slici Jacopa Palme Mladega iz katedrale u Poreču, Trogir (Drid/Čiovo), franjevački samostan sv. Ante, blagovaonica
9. *Krštenje Krista*, Trogir (Čiovo), crkva sv. Josipa (Lazara)
10. *Krštenje Krista*, Trogir–Okrug Donji, Čiovo, crkva sv. Tudora
11. *Poklonstvo kraljeva*, Zagreb–Trogir, zbirka Delalle
12. *Bogorodica s Djetetom i sv. Ivanom Krstiteljem*, Split, crkva sv. Duha
13. *Bogorodica s Djetetom, sv. Franjom Asiškim i sv. Franjom Saleškim*, Omiš, Zbirka Radman
14. *Bogorodica s Djetetom i Krštenje Krista*, Kostanje, župna crkva sv. Mihovila
15. *Navještenje, Nerežišća (otok Brač)*, župna crkva Gospe od Karmela
16. *Poklonstvo kraljeva, Škrip (otok Brač)*, župna crkva sv. Jelene

17. *Anđeo čuvar*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta
18. *Sv. Marko Evanđelist*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta
19. *Sv. Grgur Veliki*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta
20. *Sv. Matej Evanđelist*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta
21. *Sv. Jerolim*, Vis, crkva sv. Duha, ograda pjevališta
22. *Sv. Luka Evanđelist*, crkva sv. Duha, ograda pjevališta
23. *Sv. Augustin*, crkva sv. Duha, ograda pjevališta
24. *Bog Otac*, Vis, crkva sv. Ciprijana, osmerostrano stropno polje u svetištu crkve
25. *Bogorodica Bezgrešnoga začeca*, Šibenik, franjevačka crkva sv. Lovre, ograda pjevališta²⁴

DOKUMENTI**Podaci o djelatnosti Francesca Fedrigazzija za obitelj Altan u San Vito Al Tagliamento:**

- Luglio 1694 – *al Pittore Francesco Fedrigazzi contadi ducati N 5 val L. 31.*
 Dicembre – *al suddetto per quadri val. L. 12*
 23 gennaio 1695. *al suddetto saldo di L. 38: 16*
 23 gennaio 1695. – *Dato al Signor Fedrigazzi suddetto per altri quadri a buon conto ducati N 1 L. 6:4*
L'arbore della nostra Famiglia Casa Gentilizo costà di fattura al Pittore Ducati 9 da L. 6:4
Al suddetto contadi per la tela, ed altro del teler L.8
Per un quadretto della Natività di N. S. L. 14 e Per due quadretti di fiori nella mia Camera L. 4.
Contadi al Signor Francesco Fedrigazzi per comprar colori ducati N 2 val L. 12:8
 22 aprile – *Contadi di Signor Francesco Fedrigazzi Pittore per il due quadri sine Ritratti delli due Putti L. 40 Contadi al suddetto prima ducati 2 val L. 12:8 poi adesso contadi L. 17:16 per due quadri rastati d'accordo in L. 15 l'uno.*
 17 ottobre – *In quadri due fatti dal Sig. Fedrigazzi compagni deg'altri due L. 30.*
 28 maggio 1693 S. Vito
Il Signor Francesco Fedrigazzi dà due pezzi di quadro fatti e due promesse di fare alquanto più grandi giusto alle Soazze fatte in Camera dell'Illustrissima Signora Contessa Leandra Altani d'accordo per tutti quattro in ducati sedici, in contadi subito ducati otto, et gli atri otto in tanto vino contado ai prezzi correnti ed alla consegna delli due pezzi da farsi gli sarà dato anco un scudo d'argento di sopra via. Et tanto promettono le parti sudete.
Io Pietro Miani ho fatto la presente nota.
 Adi 28 Maggio 1693
 Contadi al Signor Francesco detto ducati 8 L. 49:12
 Un Scudo di presente L. 9:12
 Formento in 3 volte stare 2:3 à L. 14 L. 38:10
 Vin in 2 volte orne 1:1 e mezza à L.15 L. 18.15
 9 Luglio Vin orne 1 L. 28. - -
 Summa il dare L. 134: -9
 Per carne da Zuane da Zuane Beccaro L. 23:12
 Sino 14 Luglio L. 158:-1
 Il detto 15 contadi L. 24:
 27 detto Vino orne 1 L. 19

31 detto in contadi L. 13
 Havere il detto per il presente suma L. 108:16
 Per l'antiporta di Cusina L. :
 Per il quadro di S. Antonio L. 31:
 Adì 20 Agosto 1693
 Ricevo Io Francesco Fedrigazzi dalla Illustrissima Signora
 Contessa Altana l'intiero pagamento di tutta l'opera che
 gli ho fatto sino il giorno sudetto, et perche non si ritrova
 troppo sotisfatta delli due qzadri cioe la Regina sabba,
 et il quadro di Gioseff mi obliogo alla mia tornata farne
 due altri conforme essa Illustrissima Signora Contessa
 più il gradirà, et cio mi obliogo senza alcuna contraditione.
 Quadri 8 compagni di grandezza per la Camera
 dell'Illustrissima Signora Contessa Leandra
 et farin altra d'accordo ducati n. 4 sino, et
 un scudo di più in tutti L. 208:-
 Un antiporta d'una figura sola in grandò L 12:8
 La palla di S. Antonio Abbate S. Antonio di
 Padova et S. Bernardino in Chiesa Grande
 d'accordo L: 34:-
 3 pezzetti di quadri frutti, e fiori L: 15:-
 L: 269:8

Prema: STEFANO ALOISI, Gli Altani e il barocco committenza artistica tra seicento e settecento di una nobile famiglia friulana, Pasian di Prato 1999., 57, 59, 60, 119–120.

Podatak iz Matične knjige krštenih u Trogiru

... dno Giovanni Francisco Fedrigazzi Pictore Veneto et Angela coniugibus. Kršteni 1667.–1719.

Podatak iz Matične knjige umrlih u Trogiru:

... Jo. Battista filio Francisci Pictoris... Umrli 1679.–1753.

Prema: NEVENKA BEZIĆ BOŽANIĆ, Tko je mletački slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi u Trogiru početkom 18. stoljeća, *Vartal*, 2 (Trogir, 1992.), 54, bilješka 3.

Dokumenti o oslikavanju baldahina u kapeli sv. Prospera u katedrali sv. Stjepana u Hvaru

Per un quadro ordinato al Sig. Fedrigazzi à Traù che servirà per baldachin sopra l'arca del Santo

Lire settanta dico.....lire 70: -

DAZd, Bratovštine broj 16, Hvar, Bratovština sv. Prospera 1676.–1780., f. 58.

Dokumenti o kapeli sv. Frane u Omišu

NAS, S 59, ff. 122–123.
23. 8. 1713.

Licentia construendi Oratorium in oppido Almisii domino Francisco de Franciscis

Cum numeris nostri sit divinum cultum augere et sanctorum venerationem fidelium mentibus quotidie magis inserere, attentis nobis humiliter expositis a domino Francisco de Franciscis tempore visitationis a nobis habitae Ecclesie Almissiensis tenore

presentium eidem facultatem concedimus edificandi Oratorium secus ripam fluminis Cetine non lungo a domo supradicti instantis eamque sub titulo sanctorum Francisci Salesii et Francisci e Assisiis pod uvjetom da se Franceschi obveže održavati i urešivati taj oratorij i davati da budu službene barem tri mise na blagdane tih svetaca naslovnika, da vrata budu s javnoga puta, da se bez župnikova dopuštenja u njoj ne podjeljuju sakramenti niti uzimlje milostinja, da u njoj ne bude grob, da se ne služe mise na Uskrs i Božić, da jedna misa ne bude služena bez blagoslova tog dovršenog oratorija.

NAS, S 68, f. 145 rv
23. 4. 1714.

A di 23 [Aprile 1714] Monsigre Ill.mo e R.mo Arcivescovo ha dato licenza al Sig.r D. Antonio Lupi, paroco di Almissa, di benedire la prima pietra fondamentale della chiesa, che vuol far fabricare vicino al fiume il sign. ten. colonello Francesco Franceschi d'Almissa in onor di S. Francesco di Sales e di S. Francesco d'Assisi.

NAS, 59, ff. 150–151

Facultas benedicendi Oratorium in oppido Almisie situm

Constructo seu verius a fundamentis aedificato de Nostra auctoritate per dominum gubernatorem Franciscum de Franciscis Oratorio sub titulo sanctorum Francisci de Assisio et Francisci Salesii in oppido Almissiensi in loco nuncupato delli orti. Nos volentes ante dictam fabricam debitis modo et forma deputare cultui divino atque facultatem impertiri, ut in illo Oratorio divina celebrantur de sacrosanctum Misse sacrificium dicentur debita in illo loco fieri possit, tibi reverendo presbytero Ioanni Lupi paroco Almissiensi de cuius probitate et idoneitate confidimus, auctoritate qua fungimur in hoc parte comittimus et facultatem delegamus ac impertimus vices nostri in ordine ut benedicas et benedicere valea Oratorium ipsum noviter constructum seu aedificatum (...) ad prescriptum Ritualis Romani concedentes (...). Datum Spalati ex palatio nostro archiepiscopali die 3a. dicembris 1714.

NAS, S 78, f. 196.
1752. i 1762. i 1767.
1752.

Dana 13. ožujka 1752. supohodnik nadbiskupa Pacifika Bize Manola i tajnik Matiacci pohodili su omišku crkvu sv. Frane: *S. Francisco degl'Horti proveduta dal suo bisogno dal Sigr. Franceschi e da esso sostenuta, perchè fondata.*

NAS, S 80, f. 122 r.
1762.

(...) Fu fatta la visita della chiesa di S. Francesco agli orti del Signor vicario Riboli, il di cui possessore è il signor Dr. Benkovich, erede Franceschi, koji je dužan dati služiti 6 misa godišnje, la quale essendo ben proveduta non fù fatta alcuna ordinazione.

NAS, S 85, f. 62 v.
1767.

(...) visitans perinde capellam S. Francisci ad Hortos, jus patronatus domini Bencovich (...).

DAZd, Omiški arhiv, kutija 169 (uvez 106) sveščić 4, f. 34.

Omiš 3. 12. 1808. U ime francuskih vlasti nadzornik bogostovlja Cvitanović poziva braću Benković, i to Franu u ime sviju ostalih, da sutra u 10 sati ujutro pošalje nekoga s ključem crkve sv. Frane *posta agli orti di questa vicina Ponta* koju on ima pregledati.

DAZd, Omiški arhiv, kutija 169, svezak 106, sveščić 5, ff. 11–16.

Om. 8. 12. 1808.

Franjo Benković dostavlja dekret nadbiskupa Cupillija od 23. 8. 1713. kojim je dozvolio njegovu pretku po majčinoj

strani potporučniku (*Tenente Colonello*) Franceschiju podići kapelu u kući izvan gradskih zidina na njegovoj zemlji u čast sv. Franje Asiškoga i sv. Franje Saleškoga i drugi dekret od 29. 11. 1713. od mletačkih vlasti kojim odobravaju... Dokumente u kopiji dobio je od svoje braće svećenika koji su u Škripu na Braču, gdje je jedan župnik.

Franjo Franceschi sin p. Antuna učinio je oporuku 14. 3. 1731. g. Ispis u vezi s crkvom (kut. 169, svez. 107, f. 119). Nasljednici Benkovići dužni su davati godišnje 6 misa, što su uvijek davali, a crkva sv. Franje nema nikakvih prihoda (f. 118).

Bilješke

- 1
RADOSLAV TOMIĆ, Trogirska slikarska baština, Split–Zagreb, 1997., passim.
- 2
VIŠNJA BRALIĆ – NINA KUDIŠ BURIĆ, Slikarska baština Istre, Zagreb, 2006., passim.
- 3
VIŠNJA BRALIĆ, I dipinti ritrovati della cattedrale parentina, u: *Saggi e Memorie di storia dell'arte*, 30 (2006.), 163–179. Referat na istu temu čitan je na simpoziju *Le arti in Istria* u Istituto di Storia dell'Arte della Fondazione Giorgio Cini 22.–23. ožujka 2007.
- 4
Na slici *Sv. Nikola izbavlja mladog plemića iz zatočeništva* natpis glasi: *GERGIVS ZVCHATVS HANC PICTVRAM DEDICAVIT / F. F. P. P.* Na slici *Sv. Nikola dijeli miraz siromašnim djevojkama* piše: *SVMPTIBVS / IOANNIS BINVSSI / OPVS FRANCISCI FEDRIGAZZI*, a na slici *Čudo sv. Nikole: SVMPTIBVS / IOANNIS BINVSSI / FRAN. FEDRIGAZZI PINGEBAT*. Na četvrtoj slici iz ciklusa, *Sv. Nikola oživljava par magaraca*, nema natpisa. – VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 3.).
- 5
Riječ je o djelomičnoj kopiji prema invenciji Jacopa Tintoretta po bakrorezu Aegidiusa II Sadelera. Usp. VIŠNJA BRALIĆ, Barokno slikarstvo u sjevernojadranskoj Hrvatskoj – slikari, radionice i utjecaji, doktorski rad, svezak II, Filozofski fakultet, Zagreb, 2012., D 827.
- 6
VIŠNJA BRALIĆ (bilj. 3.), 173–175, il. 13–17.
- 7
NEVENKA BEZIĆ BOŽANIĆ, Tko je mletački slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi u Trogiru početkom 18. stoljeća, u: *Vartal*, 2 (Trogir, 1992.), 53–54.
- 8
E dal 1693 che viene attestata in via documentaria nel Palazzo la presenza del pittore Francesco Fedrigazzi. Il 28 maggio egli consegna due pezzi di quadro promettendo di farne altri due più grandi giusto alle Soaze fatte in Camera. Nel mese di luglio il pittore viene pagato per un'antiporta di cucina e per il quadro di S. Antonio. Il 20 agosto una ricevuta di pugno dello stesso Fedrigazzi dimostra l'avvenuto saldo dei pagamenti in suo favore, ma anche l'impegno da parte sua di rifare i due quadri della Regina Sabba e di Gioseff
- che non hanno incontrato il consenso di Leandra. Nello stesso scritto alcune note contabili riassumono i lavori da lui teste eseguiti: Quadri 8 compagni di grandezza per la camera di Leandra, una antiporta d'una figura sola in grande, la Palla di San Antonio Abbate, S. Antonio di Padova et S. Bernardino in Chiesa Grande e 3 pezzetti di quadri frutta e fiori. Usp. STEFANO ALOISI, Gli Altani e il barocco: committenza artistica tra Seicento e Settecento di una nobile famiglia friulana, Camapotto 1999., 57.*
- 9
STEFANO ALOISI (bilj. 8.), 57.
- 10
RADOSLAV TOMIĆ, Štukaturist Giuseppe Monteventi, u: *Peristil*, 44 (2001.), 81–82; LOVORKA ČORALIĆ – IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ, O graditeljskoj aktivnosti u trogirskim ženskim benediktinskim samostanima u vrijeme biskupa Jeronima Fonde (1738.–1754.), u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 38 (1999.–2000.), 365–375.
- 11
RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 1.), 128–130; VIŠNJA BRALIĆ, (bilj. 5.), svezak I., 88–95, sl. 69.; svezak II, kat. D 827.
- 12
Državni arhiv Zadar (DAZd), Bratovštine broj 16, Hvar, Bratovština sv. Prospera 1676.–1780., 58. Na podatke me upozorio dr. Bojan Goja na čemu mu iskreno zahvaljujem.
- 13
Crkva sv. Duha u zapadnom dijelu Visa sagrađena je krajem 17. ili početkom 18. stoljeća, a dovršena je poslije 1716. godine. To odgovara vremenu nastanka slikanoga ciklusa na ogradi pjevališta. Usp. CVITO FISKOVIĆ, Spomenici otoka Visa od IX. do XIX. stoljeća, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 17 (1968.), 141–144.
- 14
CVITO FISKOVIĆ (bilj. 13.), 155.
- 15
KRUNO PRIJATELJ, Novi vijek, u: *Kulturni spomenici otoka Brača*, (ur.) Andre Jutronic, Zagreb, 1960., 180, 182, 228; JOSIP FRANULIĆ, Župna crkva u Nerežišćima, Makarska, 1993., 11–12, 25–26; DANIEL PREMERL, Drveni oltari 17. stoljeća u Dalmaciji, doktorska disertacija, Zagreb, 2008., 122–123. Autori sliku i oltar datiraju u rano 17. stoljeće.

16

OSKAR BÄTSCHEMANN, Giovanni Bellini, London, 2008, 79–83.

17

Vidi dokumente o kapeli u prilogu. Na njih me upozorio i ustupio za publiciranje dr. don Slavko Kovačić, upravitelj Nadbiskupskog arhiva u Splitu, na čemu mu iskreno zahvaljujem. Posjed s kapelom i dvije kuće kupio je neposredno nakon 1835. godine Nikola Radman (1788.–1852.) od braće don Ivana i don Petra Benkovića. Usp. R. TOMIĆ, *Obitelj Radman i njezina zbirka umjetnina*, Omiš, 1999., 8, 11. Slika je u kapeli bila izložena na drvenom, rezbarenom i pozlaćenom oltaru koji bi trebalo datirati u prvu polovicu 17. stoljeća. Prvi Benković u Omišu bio je dr. Josip koji se 1749. godine spominje kao gradski liječnik. Usp. RADOSLAV TOMIĆ, *Novi podaci o Federiku Benkoviću*, u: *Kolo*, 4 (1992.), 405.

18

Posveta crkve zabilježena je u Vizitaciji nadbiskupa S. Cupillija (*Jutro, 17. Svibnja 1711. Obavljena je posveta crkve*). Posvetu spominje i nadbiskup Pacific Bizza 1748. godine (*Crkvu je posvetio mons. Cupilli, kako se vidi iz ilirskog natpisa uklesana u kamenu iznad vrata*). Usp. DANKO VLAŠIĆ, *Vizitacije poljičkih župa u XVIII. st.*, Split, 1995., 32, 112. Nakon rušenja stare crkve natpis uklesan na mramornoj ploči sačuvan je i pohranjen u novoj, današnjoj župnoj crkvi. Na njemu je upisano:

NA. 17 MAIJA MDCCXI

STIPAN CUPILLI ARCIBISCUP SPLISCHI

POSVETI CRIQVU OVU I OTAR VELIKI NA

POSTEGNE S. MIOVILA ARHANGELA I POSTAVI

U ISTOM OTARU MOCHI SS. MUCENIKOV TU-

DORA FORTUNATA MAXIMA DOPUSTIVSI

SVIM VIRNIM KARSCHIANOM KOI BI GE POHO-

DILI NA OBHODGNI DAN 40 DAN PROSCHIEN-

GIA PO OBICAIJU S. MATERE CRIQVE. 1711

19

DANKO VLAŠIĆ (bilj. 18.), 112. U crkvi se spominju još dvije slike. Jesu li i one bile djelo Francesca Fedrigazzija? Sve su slike 1761. godine uklonjene i zamijenjene novima koje je te godine potpisao Filippo Naldi. Vizitatori 1711. godine naređuju *neka se u dva pobočna prazna mjesta na velikom oltaru postave slike anđela Gabrijela i bl. Djevice Marije*. Iz toga se može zaključiti

da je glavni oltar imao formu triptiha te da je u sredini bila slika ili kip, dok su bočna polja prazna. Oltar je vjerojatno bio drveni. Usp. DANKO VLAŠIĆ (bilj. 18.), 33.

20

O Naldijevim slikama u Kostanjama usp. RADOSLAV TOMIĆ, Filippo Naldi (II.), u: *Ars Adriatica*, 2 (2012.), 217–224.

21

Kao moguća Fedrigazzijeva djela navodim sljedeće slike:

1. *Portret benediktinke*, Trogir, samostan benediktinki sv. Nikole

2. *Sv. Alojzije Gonzaga*, Trogir, samostan benediktinki sv. Nikole

3. *Bogorodica s Djetetom, sv. Ivanom Krstiteljem i anđelom*, Trogir, zbirka Slade Šilović

4. *Bogorodica*, Trogir, zbirka Slade Šilović

Usp. RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 1.), 140–141, 238–239, 252.

U tom smislu treba dodatno provjeriti i *palu portante*: *Sv. Ivan Krstitelj, sv. Petar, sv. Pavao, sv. Jerolim i anđeli* na glavnom oltaru u župnoj crkvi u Salima na Dugom otoku. Ukoliko je riječ o Fedrigazzijevu djelu, onda bi se mogla razjasniti geneza nastanka oltarnoga ansambla. Drveni je retabl vjerojatno nastao oko 1600. godine, a postavljen je na mramorni stipes sa svetohraništem u 18. stoljeću, možda u petom desetljeću, kada u zadarskome kraju djeluju oltaristi Vicko i Pio Dall'Acqua, koji su mogući autori mramornih dijelova saljskoga žrtvenika. Iz toga vremena su i bočne, drvene i oslikane vratnice. Usp. RADOSLAV TOMIĆ, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije, Kiparstvo II. od XVI. do XX. stoljeća*, Zadar, 2008., 64–66.

Ostaje otvoreno je li Fedrigazzi možda mogao naslikati skupinu portreta iz ostavštine obitelji Carli u Zavičajnom muzeju u Poreču. Usp. VIŠNJA BRALIĆ – NINA KUDIŠ, (bilj. 2.), 360–368.

22

RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 1.), 40–41, 47.

23

RADOSLAV TOMIĆ, Slikar Filippo Naldi, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30 (2006.), 163–183. Isti (bilj. 19.), 217–224.

24

Zapušteno stanje slike otežava da se slika s pouzdanjem pripiše Fedrigazziju.

Summary

Radoslav Tomić

Painter Giovanni Francesco Fedrigazzi in Dalmatia

The author explores the life and activity of painter Giovanni Francesco Fedrigazzi. The sources mention him in Poreč from 1691–1708 and then in Trogir from 1707–1714, where he lived with his family and produced a number of paintings for various churches, monasteries, and private commissioners. He was also active in Italy, where he was engaged by the Altan family at the Friulian town of San Vito al Tagliamento from 1693–1695.

Researchers have so far identified his paintings in San Vito al Tagliamento, Chions (Pordenone), Poreč, Novigrad, Pićan, and Trogir. The author has now complemented this list with a larger number of artworks found in Trogir, Split, Šibenik, Omiš, Poljica, and the islands of Brač and Vis. It is also mentioned in the documents that the painter worked for the cathedral of St Stephen in Hvar.

Having analyzed the stylistic features of Fedrigazzi's painting, the author has concluded that this master was inspired

by the Venetian painting of the 16th and the first half of the 17th century. Apparently, he also used graphic prints made after Jacopo Tintoretto and directly copied various famous artworks of his predecessors, such as *The Last Supper* by Jacopo Palma the Younger from Poreč.

The author also mentions the catalogue of paintings by G. F. Fedrigazzi, which lists three paintings preserved in Friuli and 34 paintings in Istria and Dalmatia. Many of these paintings mentioned in the sources as located at the Altan palace in San Vito al Tagliamento have not been identified. The text includes various documents referring to the artist's life and activity in Friuli, Istria, and Dalmatia, as well as his part in the construction of St Francis' chapel in Omiš, where Fedrigazzi's altarpiece is preserved.

Keywords: painting, baroque, 18th century, Giovanni Francesco Fedrigazzi